

Станіслав Людкевич

МИХАЙЛО ВЕРБИЦЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКА СУСПІЛЬНІСТЬ

(Реферат, прочитаний на святочній академії в Яворові)

Дивні дива творяться на шляхах розвою нашої музичної культури. Сорока-мільйонний український народ зі своєю стовідсотковою музикальністю не має й досі своїх спрямовуючих доріг та напрямків для рідної музичної творчості, не створив собі й досі критеріїв для оцінки вартості своєї музичної літератури, ніякої, так сказати б, своєї музичної орієнтації.

Своїх двох найбільших, признаних усією Європою, композиторів Бортнянського та Чайковського віддали ми без слова протесту московській музичній культурі та відпекуємось їх як чужих, а полишили собі, як **своїх**, тільки отсих скромних, другорядних, «популярних» композиторів, які встигли зжитися з рідним українським болотом. Ці «свої», «рідні» композитори — це, у величезній більшості, були великі, але змарновані таланти: Лисенко, Стеценко, Леонтович, а в нас — Вербицький, Вахнянин, Січинський, О. Нижанківський і ще багато інших, яким «ність числа».

Але поруч них попали в список українських композиторів також численні нетала-новиті ремісники або проворні недоуки чи, навіть, музичні маніяки вроді П. Бажанського та його епігонів, яких імен уже не хочу тут називати. Ця справа ще не була б така трагічна, коли б не сумний факт, що наша безкритична, хоч і яка музикальна, суспільність ніяк не орієнтується у вартості творів рідної музичної

літератури. Проти Бортнянського видвигають доморослого патріота Веделя, що є тільки слабим відблиском його, зі Стеценком та Леонтовичем пхається на одну дошку Кошиць та Давидовський, Вербицького та Лав-рівського зводять в одно товариство з Бажанським і т. д. Зчиняється хаос понять, у якому годі визнатися тямущим, у якому грасує неuczтво та шарлатанерія, а терплять щирі, правдиві українські музичні творці.

Суспільність тратить не тільки зрозуміння, але й зацікавлення для рідних музичних творців, займає до них хитро-малоросійське вижидаюче становище: не хоче надто ангажуватись ні в славослів'ї, ні в неґації, поки чужі вчені, німці та чехи, не визначать місця й вартости творам нашої музичної літератури...

Отсе аномальне відношення нашої суспільности до рідних музичних творців ніде не виявилось так ярко, як при великому батькові галицької музики Михайлові Вербицькому, про значення якого для української музики вже заговорили й чужі енциклопедії.

Що Вербицькому й досі не поставили у нас пам'ятника, це, може, ще далось б сяк-так пояснити нашими умовами життя, бо не має у нас досі пам'ятника ні Франко, ні Шевченко. Але той сумний факт, що ще в 50-ті роковини смерти Вербицького трудно було найти його зарослу травною могилою на цвинтарі в Млинах та що ми щойно 70 літ після його смерти спромоглися поставити на ній скромний нагробник, – це вже аномалія, яку трудно виправдати.

Столітні роковини народження композитора пройшли у воєнних роках безслідно, а навіть 50-ті роковини його смерти відсвяткували у Львові 1922 р. прихапцем і то два роки пізніше, ніж годилося...

І сьогодні, у 120-літні роковини композитора, ми не маємо ні повного видання його творів (бодай хороших), ні повної бібліографії його творів (затрачених у значній частині), ні друкованої монографії про Вербицького.

Ким є для нас Михайло Вербицький? Яке місце займає він у розвою нашої музики?

Оце питання, на які повинна би дати відповідь кожна українська дитина, про що повинні б уже співати горобці на українських хатах.

Але, здається, на жаль, не буде зайвим і в цім місці цю справу ще раз коротко з'ясувати.

1) Михайло Вербицький — це **перший піонер української музики на Галицькій Україні** в 40-х роках минулого століття, себто в часах, коли у нас ще не було ні Лисенка, ні «Запорожця за Дунаєм», ні «Вечорниць» Ніщинського. Він ставив основи нашої музичної літератури на всіх її ділянках, за виїмком хіба фортепіанної музики та опери.

2) Михайло Вербицький є найбільшим нашим після Бортнянського **духовним хоровим композитором**, творцем хорового стилю в Галичині. Він найкраще перейняв духа й техніку духовної музики Бортнянського, а такі його твори, як «Іже Херувими», «Достойно», «Отче наш», або й світські пісні, як «Дай, дівчино», «Поклін», «Де Дніпро наш», «Заповіт», є й донині непередаваними перлинами хорової нашої музики.

3) Вербицький є далі нашим **симфоніком**, а десяток його т. зв. симфоній (чи радше увертю), у які не раз зручно вплітає народні пісенні й танкові мотиви, є —

незважаючи на деякі їх технічні недотягнення в тематичній розробці й інструментації – першою талановитою спробою української симфонічної музики в Галичині й на Україні взагалі, тим наріжним каменем, від якого починає творитись ця література.

4) У Вербицьким маємо даліше першого галицького плідного **оперетиста**, якого оперети та мелодрами, числом понад 10, становили у нас відповідник до «Наталки Полтавки» та «Марусі». Коли вони не ввідали втриматись на сцені донині, то не через музичну сторону, а виключно через наївний, слабкий текст лібретто.

5) Вкінці, у Вербицьким ми маємо й останнього **композитора-гітариста**, для якого гітара була фортепіано, який написав кільканадцять зшитків пісень з гітарою і гітарових творів та етюдів (переважно затрачених між людьми). Сам Вербицький, як вдовець, мав жартувати собі, що гітара – це його фортепіано і жінка, а легендарні анекдоти про його життя розповідають деякі цікаві історії про те, що його гітара вироблювала йому не раз протекцію у сферах дідачів, або боронила перед напастю екзекуторів.

Правда безперечна, що талант Вербицького на парохії в Млинах не міг розвинути як слід та мусів марнуватись. Але цей його талант був такий дужий та всесторонній, що і в найбільш некорисних наших умовах виривався на світ до лету та находив собі сяк-так дорогу та спосіб висловити себе й без хитрої технічної рутини.

У кожному сливе його творі, у кожному мотиві ми чуємо Божу іскру, левині пазурі та знамення правдивого, щирого натхнення, а часто й геніяльної інспірації.

Але значення Вербицького в розвою нашої національної культури в Галичині є ще далеко більше: Вербицький для нас є не тільки музикою, але також символом нашого національного відродження в Галичині. Він, як усякий справді великий творчий талант, став найкращим виразником наших національних змагань і думок у 40–70-х роках XIX століття; вийшовши з трохи москвофільської сфери, він ураз зі своїм народом перебув усю еволюцію тих років, як це видно з текстів його пісень: від рутенської мряко винної поезії Гушалевиців, Наумовичів, Дідицьких він прямував духом на тихі зорі, на ясні води, до чимраз яснішого національного світогляду, до поезії Шашкевича, Федьковича, врешті до «Заповіту» Шевченка. Завершенням та останнім словом цього процесу була його музика до нашого національного гімну «Ще не вмерла», який і головню завдяки його музиці, що плила з надра душі народу, поширився і запанував на довгі роки по обох боках Збруча і досі держить себе побіч Франкового, змістом глибокого, але слабшого музикою «Не пора».

Творення національних гімнів – це справа дуже цікава, але й дуже складна. «Національні гімни не творяться композиторами, а родяться в щасливий момент, у слухний час історичної конечности з консолідації всіх духовних сил нації».

Дуже цікаво було б нам знати і прослідити, як зложився і поширився наш національний гімн «Ще не вмерла Україна», хто підсунув Вербицькому текст Чубинського і як повстала у Вербицького думка підложити до нього музику. Та це поки що закрито перед нами заслоною. Але сам факт, що не кому іншому, а саме Вербицькому, з його москвофільським минулим, було суджено і вдалося здійснити тодішній народний ідеал, потрапити в чистий та щирий тон народної душі, вказує

ясно на ту велику силу й експансію його музичного таланту та на його значення як нашого музичного барда.

Цей один момент і вистане вповні на те, щоби повалити всі теорії та толки про те, нібито Вербицький був «малонародний» композитор.

Проблема нашого національного гімну переходила в останніх десятиліттях літ цікаву історію, про яку ще мушу тут згадати.

У воєнних роках, коли Україна здобула на часочок крихту незалежності, на Великій Україні та у нас, у Галичині, зчинився раптово шум у справі створення національного гімну. Скрізь почались розмови про те, що наші дотеперішні гімни «Ще не вмерла» і «Не пора» вже не актуальні, не відповідають нашим національним ідеалам, що пора їх замінити новими. І мов на даний знак почали поети і музики складати нові гімни: почались переробки тексту «Ще не вмерла» (на «Вже воскресла») і різні наслідування чужих національних гімнів. Але ні один з тих гімнів не пустив коріння в масах народу, і всі вони поволі пропали, а з ними разом пропала й наша воєнна розправа...

І ми знову лишилися здані на два передвоєнні наші гімни, і ми мусимо далі за гріхи батьків каратися, співаючи їх та вижидаючи нового.

Отся історія з нашими гімнами має для мене деяке символічне значення і для наших культурно-музичних відносин. Вона нагадується мені, коли почую, як дехто з наших музичних «модерністів» голосить *urbi et orbi*, що культ для Вербицького та нашої старої музики не має у нас уже ніякого смислу, що наша новітня музика пішла вже так високо й далеко, що Вербицький їй уже нічого дати не в силі. Не було б гіршої помилки, як ця, коли б ми в ці зрадливі теорії стали вірити. Вербицький і наші старі композитори, хоча й не мали відповідних технічних засобів компоновання, знали, чого хочуть і писали так, як почували, кров'ю свого серця.

Ми сьогодні маємо всі технічні засоби компоновання, але часто не знаємо, чого хочемо, і жахаємося не раз так писати, як відчуваємо, тому що мода каже інакше, тому що так, як би хотілося, «не випадає» писати. І втім наша слабкість супроти їх сили. І тому треба нам трохи присмирити високопарні гасла духової порожнечі та заступити їх чимсь соліднішим.

Може бути, що це нинішнє свято, продиктоване гарним, хоча, може, й недостатнім поривом студентської молоді, дасть товчок до глибшого культу та розуміння гарного минулого в нашій музичній культурі. І, може, дасть товчок консолідовання сил нації в минулім і майбутнім, а з тої консолідації наших національних сил може таки зродиться наш новий національний гімн, гідний заступити давній гімн Вербицького, на який ми даремно чекали в часі нашої недавньої визвольної війни і якого таки не діждали донині.

Діло (1934/162, 163); передрук: С. Людкевич. *Дослідження, статті, рецензії, виступи*, т. 1 / упоряд., ред., вступна стаття, прим. З. Штундер. Львів: Дивосвіт 1999, с. 345–348.

До друку приготувала *Мирослава Новакович*

